

"L'ASSOCIACIONISME AGRARI A CATALUNYA. (EL MODEL DE LA SOCIETAT AGRÍCOLA DE VALLS: 1888-1988)".

Antoni Gavalrà i Torrents

Biblioteca d'Estudis Vallencs, vols. XXIII-XXIV.

Valls, 1989.

per Pelai Pagès

La importància històrica que el cooperativisme ha posseït a Catalunya no s'ha correspost, fins fa poc temps, a l'interès que la historiografia ha demostrat pel seu estudi. És cert que coneixíem, gràcies a treballs pioners com els d'Albert Pérez Baró, les línies mestres de la seva evolució; sabíem també a grans trets el pes històric de la seva presència, i posseïem intuïcions puntuals sobre el seu grau d'articulació i vertebració a la societat catalana. Però, comptat i debatut, poca cosa més en coneixíem. Els ja abundants treballs que en els darrers vint anys s'han anat publicant sobre el moviment obrer a Catalunya havien negligit un tema que si, per una banda, no "estava de moda" -i les cooperatives catalanes havien sofert una greu ensulsiada el 1939-, per l'altra apareixien com una activitat reformista dels obrers catalans, d'interès limitat.

Com en tants d'altres aspectes de la nostra historiografia han estat els treballs d'història local i/o comarcal els que han reiniciat l'interès per aquest tema i alhora

que han redescobert una part substancial de la nostra història col·lectiva, han ensorrat molts mites que, fins fa poc temps, tothom tenia per inqüestionables. Als estudis sobre algunes cooperatives catalanes, com la de Teixidors a Mà de Gràcia o la Cooperativa del Vidre de Mataró, s'hi afegeix ara el treball d'Antoni Gavalrà i Torrents: *L'Associacionisme agrari a Catalunya (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988)*, suara editat en dos volums per l'Institut d'Estudis Vallencs.

Es tracta -i és la primera característica que voldria destacar d'un treball exhaustiu que recull, fil per randa, la llarga història d'una cooperativa pagesa -la Societat Agrícola de Valls- des de l'any de la seva fundació, el 1888, fins a la més estricta contemporaneïtat dels nostres dies. No és fàcil trobar, encara avui, una societat cooperativa fundada a les darreries del segle XIX i que havia nascut com una societat de resistència de la pagesia més modesta enfront dels propietaris. Com ja

he assenyalat, la derrota del 1939 va endur-se per davant el bo i millor del cooperativisme català: és molt eloqüent al respecte l'*Informe sobre els patrimonis confiscats a les cooperatives el 1939*, que va publicar la Generalitat de Catalunya el 1984. I menys fàcil és encara poder-ne documentar la història, amb el rigor i ponderació que ho fa Gavaldà, durant un segle.

Cent anys, a més, difícils i complexos en què la Societat Agrícola de Valls hagué d'afrontar les vicissituds per què travessà el país. Les pautes d'evolució de la Societat Agrícola val·lenca vénen marcades, en part, per aquestes vicissituds i permeten a Gavaldà d'establir una periodització molt concreta: els anys inicials, de 1888 a 1909, configuren el període en què la Societat es va configurant a partir, sobretot, de les tradicions del republicanisme federal i de l'anarco-sindicalisme; de 1909 a 1919 són anys de predomini anarquista, marcats per una aguda radicalització al camp; entre 1919 i 1931 la Societat sofreix un obligat ostracisme a causa de la instauració el 1923 de la Dictadura de Primo de Rivera; la proclamació de la República, el 1931, obre una nova etapa de reviscolament de la Societat, que inclou el període de la guerra civil, moment en què s'organitzà una col·lectivitat agrària; la instauració del franquisme, el 1939, sumirà la Soceitat en una greu crisi de la qual no començà a sortir fins el 1954, quan amb un canvi de direcció i de conjuntura reprendrà amb energia les seves activitats fins al descens que coneix durant el darrer decenni.

Aquesta llarga trajectòria històrica és estudiada per Gavaldà, com ja he dit, amb exhaustivitat: hi ha, evidentment, un estudi institucional detallat que inclou des dels successius estatuts fins als socis i als membres que en varen compondre les Juntes; però hi ha també un estudi de les

activitats econòmiques de la Societat, que amb bona mesura és un estudi de l'activitat agrícola de Valls durant aquests cent anys; i un estudi de les relacions i vertebracions entre la Societat i la població i la Societat i la comarca, sense oblidar, en cada període, la conflictivitat política i social.

Tot plegat permet a Gavaldà arribar a conclusions interessants pel coneixement de la història contemporània de Catalunya: la primera -i això ho destaca també Pere Gabriel en el seu pròleg- és que la Societat Agrícola de Valls ha estat al llarg de la seva història un dels eixos fonamentals, sinó el més important, de vertebració de la vida associativa de Valls, no només en l'aspecte econòmic, social o reivindicatiu, sinó també en l'aspecte cultural i lúdic. L'estudi de casos semblants a d'altres indrets de Catalunya ens permetria establir semblances i diferències que, en qualsevol cas, ens ajudaria molt a un coneixement més profund de la Catalunya pagesa.

La segona conclusió que s'extreu de l'estudi de Gavaldà es refereix al que deiem al principi: els estudis sobre el moviment obrer a Catalunya durant els darrers dos-cents anys no poden restar al marge -com sovint han estat fins ara- de realitats històriques de la importància del cooperativisme. Perquè la Soceitat Agrícola de Valls es presenta durant una bona part de la seva trajectòria com un sindicat de resistència i un instrument de lluita de la pagesia. D'aquí la importància que hi jugarà l'anarquisme i l'anarco-sindicalisme durant tot el període que arriba fins el 1939.

Podríem, certament, destacar més aportacions del llibre de Gavaldà. I també, òbviament, apuntar-ne alguna crítica: els excessivament extensos primers capítols introductoris, o la manca d'un "esbós socio-econòmic-polític val·lenç" pel segle

XX -quan, en canvi, en trobem un pel segle XIX-, o un també excessiu zel positivista en el tractament d'alguns temes del seu treball. Però ni les crítiques desmereixen en absolut la vàlua del treball ni el que pogués assenyalar de més afegiria res de fonamental a allò que ja ha estat dit fins ara

i que resumiria emfatitzant sobre la importància d'uns estudis d'història local i comarcal que no només serveixen per **desbarcelonitzar** la història contemporània de Catalunya, sinó que ens apropem molt més al coneixament global d'aquesta història.